

Pojava novca

Storić, Jurica

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:816178>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

JURICA STORIĆ

POJAVA NOVCA

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

JURICA STORIĆ

POJAVA NOVCA

Završni rad

JMBAG: 0303059528, redoviti student

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Povijest novca

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Financije

Mentor: prof. dr. sc. Manuel Benazić

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Jurica Storić, kandidat za prvostupnika Poslovne ekonomije, smjera Financijski management ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Jurica Storić

U Puli, 02.09, 2021. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Jurica Storić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Pojava novca" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 02.09.2021. godine

Potpis

Jurica Storić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NEMONETARNE I MONETARNE EKONOMIJE	3
2.1. Obilježja nemonetarnih ekonomija	3
2.2. Obilježja monetarnih ekonomija	5
3. RAZVOJ NOVCA I BANAKA	8
3.1. Pojam novca	8
3.2. Funkcije novca	8
3.3. Razvoj pojavnih oblika novca	11
3.4. Pojava i razvoj banaka.....	15
4. RAZVOJ NOVČANIH SUSTAVA.....	18
4.1. Sustavi vezane vrijednosti novca	18
4.2. Sustavi promjenjive vrijednosti novca	20
5. POJAVA I RAZVOJ NOVCA NA TERITORIJU REPUBLIKE HRVATSKE	21
5.1. Predmonetarno razdoblje na teritoriju Republike Hrvatske	21
5.2. Kratki pregled razvoja novca na teritoriju Republike Hrvatske	21
6. ZAKLJUČAK	25
POPIS LITERATURE.....	26
POPIS ILUSTRACIJA.....	28
SAŽETAK.....	29
SUMMARY	30

1. UVOD

„Novac je prevažan da bi bio prepušten centralnim bankarima.“

Henry Poincaré,
prema citatu Milтона Friedmana

Rijetko koji dio ekonomske politike je toliko zanimljiv javnosti kao što je to novac. To uopće ne čudi s obzirom da je novac jedinstvena i univerzalna roba koja je sastavni dio života ljudi i poslovanja cijelog gospodarstva. Najčešće se postavljaju pitanja: odakle dolazi, kako se stvara i poništava, koliko ga ima i koliko ga treba biti u optjecaju (Lovrinović i Ivanov, 2009., str. 11).

Uloga novca u ekonomskom životu zaokuplja ekonomiste od samog početka njihove znanosti. Tijekom više stoljeća razvoja ekonomske misli, novac je predstavljao oličenje samog predmeta kojim se ekonomija bavi. Novac je bio jedini općepriznati oblik novca. Pojavni oblici novca kroz povijest su se stalno mijenjali. Te promjene nisu bile jednake u svim civilizacijama. Neke civilizacije nisu se susretale s mnogobrojnim promjenama, a kod nekih civilizacija novac niti nije postajao. Prema tumačenju nekih autora, novac se pojavio iz dugog procesa sekularizacije. Ta sekularizacija nikako ne znači odvajanje svetog, nego prisvajanje od strane ljudi jednog dijela tog svijeta, do tada u vlasti bogova. Danas, izdavač novčanica i kovanog novca je središnja banka. U Republici Hrvatskoj središnja banka je Hrvatska narodna banka. Središnja Banka kao zakoniti izdavač novčanica i kovanog novca određuje prava i obveze sudionika. Glavna pravila vezana uz zaštitu novca utvrđena su u zakonima, a pojedini zakoni pojašnjeni su odlukama, uredbama, rješenjima, uputama i tehničkim procedurama.

Predmet istraživanja ovog rada odnosi se na analizu pojave novca. Cilj je ovog rada predstaviti osnovne značajke i funkcije novca te analizirati njegovu pojavu. Svrha je ovog rada ustanoviti razvoj pojave novca i predstaviti pojavu te razvoj novca na teritoriju Republike Hrvatske.

Rad se sastoji od šest poglavlja. U uvodnom dijelu predstavljen je predmet i cilj rada, metode i izvori podataka, te sadržaj i struktura rada. U drugom poglavlju riječ je o obilježjima monetarnih i nemonetarnih ekonomija. Nakon toga, u trećem poglavlju

predstavljen je razvoj novca i razvoj banaka. U poglavlju je definiran pojam novca, objašnjene funkcije i razvoj pojavnih oblika novca. Poglavlje završava analizom pojave i razvoja banaka. U četvrtom poglavlju analiziran je razvoj novčanih sustava. Poglavlje je podijeljeno na dva dijela, a odnosi se na sustave vezane vrijednosti novca i sustave promjenjive vrijednosti novca. U petom poglavlju analizirana je pojava i razvoj novca na teritoriju Republike Hrvatske. U šestom poglavlju iznesen je zaključak. Na kraju rada nalazi se popis literature i popis ilustracija.

Izvori za pisanje ovog rada su knjige i članci iz područja monetarne ekonomije. Uz to, korišteni su internet izvori vezani uz problematiku istraživanja. Znanstvene metode koje su korištene jesu: metoda analize i sinteze, metoda indukcije i dedukcije, metoda klasifikacije i metoda generalizacije.

2. NEMONETARNE I MONETARNE EKONOMIJE

Povijest je dokaz kako su ekonomije funkcionirale kako s novcem, tako i bez novca. Dvije su temeljne vrste sustava trgovanja u ekonomiji. Prva je ekonomija trgovanja uz zamjenu, odnosno nemonetarna ekonomija. Nasuprot tome, postoji trgovanje uz korištenje novca, odnosno monetarna ekonomija (Miller i VanHoose, 1997., str. 10). U ovom poglavlju analizirana su obilježja nemonetarnih i monetarnih ekonomija.

Iz potrebe omogućavanja razmjene ekonomskih dobara, nastao je novac. Razna su promišljanja o samom nastanku novca, o tome kada je nastao, kako i s kojom ulogom. Po pitanju pretpostavki o prirodi novca te ulozi u gospodarskim kretanjima, ekonomisti se slažu s tim pretpostavkama. Razni proučavatelji se fokusiraju na razvoj robnog i simboličnog novca, pa sve do nastanka novčanih surogata. S monetarnog gledišta novac daje dominantan stav, te određuje jako bitan dio gospodarskog tijeka. S druge strane novac ima jako bitnu ulogu u posredovanju (Gregurek i Vidaković, 2011., str. 3).

Najstariji oblik razmjene je trampa. Trampa predstavlja zamjenu dobara. Kod takve vrste plaćanja svako dobro je novac i svako dobro je definirano u svim ostalim dobrima. Razvojem društva ta neposredna razmjena postaje kočnicom ekonomskog razvoja (Gregurek i Vidaković, 2011., str. 3).

2.1. Obilježja nemonetarnih ekonomija

Kada ekonomija funkcionira bez korištenja novca to nazivamo nemonetarna ekonomija. Trguje se dobrima koja počinju obavljati funkcije novca i nazivamo ih predmonetarni oblici (naturalni novac) (Matić, 2011., str.3).

Na raznim prostorima svijeta i u različitim kulturama funkciju novca su obavljali primjerice plodovi i naturalni novac odnosno životinje. Recimo u priobalnim su se mjestima koristile razne školjke i alati za lov ribe, dok u kontinentalnim oruđe za obavljanje poljoprivrednih poslova (Matić, 2012., str. 5).

Kako je prethodno navedeno, nemonetarna ekonomija predstavlja trgovanje uz zamjenu. Trgovanje uz zamjenu još se naziva barter. "Barter je direktna razmjena neke robe i usluge za drugu robu i usluge" (Miller i VanHoose, 1997., str. 10). U konačnici, dvije osobe moraju posjedovati i željeti trgovati određenim robama i uslugama. Oni koji su zagovarali nemonetarni oblik razmjene smatraju da je novac neutralan. Objlašnjavaju to tako što promjene količine ne utječu na stvarno gospodarsko kretanje. Predstavnici klasične ekonomije su u svojim istraživanjima zagovarali ekstremne oblike nemonetarnog shvaćanja novca i njegove uloge (Lovrinović i Ivanov, 2003, str. 24). Autori ističu kako u gospodarstvu nijedna imovina nije tako indiferentna kao što je slučaj s novcem.

Nedostaci ekonomije koja koristi čisti barter jesu sljedeće (Miller i VanHoose, 1997., str. 11):

- nepostojanje metode očuvanja opće kupovne moći,
- nepostojanje zajedničke mjerne i vrijednosne jedinice i
- nepostojanje određene jedinice koja bi se koristila kao obračunska u ugovorima, koji zahtijevaju plaćanje u budućnosti.

U slučajevima nedostatka čistog bartera, pronalaze se alternativni načini za organiziranje razmjene roba i usluga. Određena društva to primjenjuju na način da uspostavljaju ekonomije koja koristi određena mjesta za trgovanje, što u konačnici predstavlja sustav organiziranog bartera. Kako se uspostavlja mjesto trgovanja, potencijalni kupci dobivaju informacije o lokaciji prodavača koji će nuditi određenu robu. To je od koristi i kupcima jer se štede transakcijski troškovi u potrazi za proizvođačima, a i od koristi je za proizvođače jer ne trebaju nositi svoje proizvode u potrazi za potencijalnim kupcima (Miller i VanHoose, 1997., str. 12).

I prije pojave prvih oblika novca postojala je potreba za trgovanjem, odnosno robnom razmjenom koju nazivamo trampa. Za ovaj rani način trgovanja važno je napomenuti da nije bilo plaćanja kakvo mi poznajemo danas. Robe i usluge se nisu plaćale novcem i njegovim ekvivalentima nego su se sudionici procesa međusobno razmjenjivali. Namjera trampe u suštini je bila egzistencijalna potreba za dobrima važnim za život. Ako to pogledamo s ekonomske perspektive, možemo reći da je takav oblik nemonetarne, direktne i neposredne razmjene predstavljao mehanizam koji nije

ozbiljnije mogao pokrenuti svekoliki gospodarski razvoj. Tek nakon pojave novca, kao univerzalnog sredstva plaćanja i iskazivanja vrijednosti gospodarstvo dobiva novi smisao. Taj smisao nije lako shvatiti, kao ni poimanje novca, jer za to je potrebno razumjeti njegovo robno podrijetlo i njegov krivudavi razvojni put (Aglietta i Orlean, 2004., str. 28).

Nemonetarne ekonomije koje smo naveli u svom čistom obliku danas ne postoje. U slučaju ratova ili prirodnih katastrofa može doći do nestabilnosti u gospodarstvu te konačno u monetarnim sustavima. U takvim slučajevima novac može biti djelomično ili potpuno potisnut međutim to se rijetko javlja. Pojedine države čak proizvode dvije vrste novca (jedna namijenjena strancima, dok druga rezidentima), dakle bez novca nema produktivnog gospodarstva (Matić, 2011., str.8).

2.2. Obilježja monetarnih ekonomija

Trgovanje monetarnih ekonomija predstavlja trgovanje uz novac. Prema povijesnoj analizi, može se zaključiti kako je novac postojao u različitim oblicima. Do danas, najčešće se koristio robni novac.

Rani oblici robnog novca imali su istovremeno i monetarnu i nemonetarnu vrijednost. To su bili primjerice (Miller i VanHoose, 1997., str. 13):

- vuna,
- čamci,
- ovce,
- kukuruz i sl.

U tablici u nastavku navedene su različite vrste novca (Tablica 1).

Tablica 1. Različite vrste novca kroz povijest

VRSTE NOVCA		
Čelik	Koža s glave crvenog	Koža
Bakar	djetlića	Zlato
Željezo	Perje	Srebro
Vino	Staklo	Noževi
Kukuruz	Polirana koža	Lonci
Sol	Rum	Čamci
Konji	Melasa	Smola
Ovce	Duhan	Riža
Koze	Poljoprivredni proizvodi	Krave
Kornjačevina	Okrugli kamen probušen u	Robovi
Zubi kita	sredini	Papir
Neprave kljove	Oklop puža	Cigarete
Zubi delfina	Karte za igranje	

Izvor: MILLER, R. i VANHOOSE, D. (1997.) Moderni novac i bankarstvo. Zagreb: Mate., str. 13.

Najvažnije vrste robnog novca s vremenom su postali zlato i srebro. Kako su se društva razvijala i novac sve više koristio, počele su se izdavati kovanice. Njihov metalni sadržaj imao je vrijednost za nemonetarne svrhe istu kao njihovu vrijednost novca kao sredstva razmjene. Tada su vlade uglavnom izdavale zlatnike ili srebrnjake kao punovrijedni novac. Njihova je nominalna vrijednost bila jednaka tržišnoj vrijednosti. Uporaba takve vrste novca nije isključivala pojavu inflacije, odnosno deflacije. Kako su se sve više koristile kovanice, papirne novčanice, banknote i ostali oblici novčanog znaka, usvojen je robni standard. U tom je smislu vrijednost u potpunosti ili pak djelomično povezana ili podržavana vrijednošću fizičke robe. Na kraju, potrebno je spomenuti fiducijarni novac. Fiducijarni novac koristi se onda kada sav novac u uporabi ima robnu vrijednost manju od njegove vrijednosti kao novca. Pod fiducijarnim monetarnim standardom, novac nije moguće zamijeniti za fiksnu količinu zlata, srebra ili pak neke treće plemenite kovine (Miller i VanHoose, 1997., str. 13-15).

Monetarna suverenost podrazumijeva stvaranje nacionalnog novca i središnju banku sa njezinim funkcijama kao monetarne institucije. Da bi se uspostavila monetarna

suverenost prvo mora doći do državne suverenosti. Također prethode joj određene monetarne aktivnosti, jedna od njih bi bila da se osigura dovoljna količina papirnog i kovinskog novca (Matić, 2012., str.2).

Kasnije u modernije doba uz monetarnu ekonomiju usko je povezana i novčana masa, naime ona dolazi od promatranja da se sastoji od financijskih oblika koje je neka zemlja prihvatila kao sredstvo plaćanja i prometa. Kad gledamo kroz povijest u zlatnom standardu pojam novčane mase kao sredstvo plaćanja u platnom prometu bio bi samo zlatni novac. Kasnije šire gledano dodane su i banknote (novčanice). Novac osim mogućnosti sredstva plaćanja obavlja i druge funkcije kao što su: štednja, mjera vrijednosti, mjerilo likvidnosti i sl. (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001., str. 78).

3. RAZVOJ NOVCA I BANAKA

U ovom poglavlju analizira se razvoj novca i banaka. U kontekstu banaka, danas je za Republiku Hrvatsku najznačajnija Hrvatska narodna banka, središnja banka Hrvatske.

3.1. Pojam novca

Novac je sredstvo koje je specifično za određenu zemlju, odnosno za određeno društvo. Zahvaljujući novcu, društvo, a u konačnici i gospodarstvo može se razvijati i napredovati. Prema definiciji, "novac je ono što je prihvaćeno kao takvo. Ljudi ga koriste kao sredstvo razmjene, sredstvo očuvanja vrijednosti, obračunsku jedinicu i sredstvo zaštite odgođenih plaćanja. Novac je najlikvidniji dio imovine" (Miller i VanHoose, 1997., str. 16). Novac se razvijao kroz povijest. S razvojem novca, razvijale su se i banke.

"Novac služi kao opće sredstvo razmjene dobara i usluga" (Tomašević, 2004., str. 60). Za novac se može reći kako predstavlja "sve ono što je prihvatljivo u plaćanjima robe i/ili usluga te otplati duga" (Aglietta i Orlean, 2004., str. 34). Novac potječe od latinske riječi „*pecunia*“, a to označava bogatstvo. *Pecus* na latinskom označava govedo. To je zapravo bio prvi oblik novca.

3.2. Funkcije novca

Novac kao sredstvo razmjene posreduje razmjenjujući robe i usluge kako bi olakšao i ubrzao razmjenu. Novac je najlikvidniji oblik kojim je moguće trgovati i pomoću njega razmjenjivati uz najmanji trošak razmjene oblika, novac možemo razmijeniti za sve usluge i dobra. Punovrijedni novac je jedini koji obavlja funkciju svjetskog novca u potpunosti. Kroz povijest takvu funkciju obavljao je i punovrijedni robni novac, te također i kovinski novac (Matić, 2011., str. 69).

"Novac razmjenom omogućava međusobno vrednovanje onog što se razmjenjuje, čime znakovito utječe na društvene odnose. Novac u tome, nema samo uobičajene funkcije nego je i sam funkcija kao simbol stvarnosti s određenom duhovnom i moralnom atmosferom u kojoj se odvija monetarna ekonomija određena s političkim i

moralnim institucionalnim elementima kao vanjskim okvirom ekonomskog tijeka i monetarnog fenomena“ (Božina, 2012., str. 11). Prethodno spomenuti autor ističe kako je novac simbol političke i ekonomske suverenosti. Jednako tako, novac simbolizira i moralne i etične vrijednosti društva. Mnogo je oblika u kojima se novac pojavljivao. Zato se uglavnom definira preko svojih funkcija.

Temeljne funkcije novca su (Miller i VanHoose, 1997., str. 6):

1. "Sredstvo razmjene
2. Sredstvo očuvanja vrijednosti
3. Obračunska jedinica (mjera vrijednosti)
4. Sredstvo izražavanja odgođenih plaćanja”.

Kad kažemo da je novac sredstvo razmjene to znači da je on na tržištu prihvaćen kao sredstvo plaćanja. Sudionici na tržištu imaju mogućnost prodavati svoje proizvode za novac i onda s tim novcem kupiti odnosno platiti potrebne proizvode i usluge. Taj proces nam omogućuje specijalizaciju. Specijalizacija omogućuje pojedincima kupovanje proizvoda bez da ih moraju izraditi sami. Svaki pojedinac se specijalizira u području u kojem je dobar i za ono što radi primit će isplatu u novcu, zatim mogu taj novac zamijeniti uslugama i proizvodima drugih ljudi. Kako je rasla trgovina i dostupni proizvodi i usluge, novac je sve više dobivao na značenju i po tome možemo zaključiti da je novac ključan za moderno gospodarstvo. Funkciju novca kao sredstvo očuvanja vrijednosti možemo objasniti kroz sljedeći primjer. Ribar nekoliko dana lovi ribu i na dan kad dođe u luku posjeduje ribe u vrijednosti tisuću kuna. Međutim, riba nije dobro sredstvo očuvanja vrijednosti jer ima svojstvo kvarljivosti. Ako ju pokuša razmijeniti s trgovcima, opet se riba može pokvariti dok ju razmijeni za željene proizvode i usluge. U nekim okolnostima i novac može predstavljati trošak za vlasnika, recimo u prošlosti su vlasnici tekućih računa imali oportunitetni trošak kako bi mogli uživati prednost držanja novca kao sredstva očuvanja vrijednosti. Obračunska jedinica je uobičajeni nazivnik ili mjera vrijednosti kojom se iskazuje vrijednost nekog dobra ili usluge. Na primjer, dolar je monetarna jedinica u USA, odnosno jedinica koja omogućuje pojedincima da uspoređuju vrijednost dobara i usluga. Nadalje imamo primjer poduzeća koje koristi dolarsku cijenu kako bi izračunalo profit odnosno gubitak. Četvrta i zadnja funkcija predstavlja sredstvo izražavanja odgođenih plaćanja, obuhvaća korištenje novca kao sredstva razmjene i istodobno kao računovodstvene jedinice.

Obično se dugovi izražavaju u iznosima obračunskih jedinica, kasnije te dugove plaćamo monetarnim sredstvom razmjene. Na primjer, privatne korporacije ali pojedinci i vlade drugih zemalja izražavaju svoj dug u USA dolarima iako dolar nije njihovo sredstvo razmjene niti monetarna jedinica (Miller i VanHoose, 1997., str. 6).

Novac predstavlja obračunsku jedinicu jer se njime iskazuje vrijednost nekog ekonomskog dobra ili usluge. U nastavku slijedi tablični prikaz broja roba u razmjeni i potreban broj razmjena roba (Tablica 2).

Tablica 2. Broj roba u razmjeni i potreban broj razmjena roba

Broj roba	Potreban broj razmjena	
	Naturalna ekonomija	Monetarna ekonomija
5	10	4
10	45	9
50	1225	49
100	4950	99
1000	499500	999

Izvor: BOŽINA, L. (2012.) *Monetarna ekonomija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli., str. 69

Ako postoji 1000 roba na tržištu koje se razmjenjuju i ako je jedna od njih jedinica obračuna, potrebno je učiniti samo 999 razmjena roba. U monetarnoj ekonomiji, za razliku od naturalne ekonomije potrebno je za 1000 roba samo 1000 cijena roba (Tablica 2).

U nastavku vidimo između navedena dva primjera koliko je u monetarnoj ekonomiji potrebno manje cijene roba u odnosu na naturalnu ekonomiju. Jasno se da zaključiti da su i sami transakcijski troškovi smanjuju da bi se došlo do željene robe (Tablica 3).

Tablica 3. Broj roba u razmjeni i potreban broj cijena roba

Broj roba	Potreban broj cijena roba	
	Naturalna ekonomija	Monetarna ekonomija
5	10	5
10	45	10
50	1225	50
100	4950	100
1000	499500	1000

Izvor: BOŽINA, L. (2012.) *Monetarna ekonomija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli., str. 69

Nadalje, novac predstavlja sredstvo razmjene jer su sudionici na tržištu prihvatili novac kao sredstvo plaćanja. Novac se kao posrednik u razmjeni pojavio kada se ekonomija promijenila u robnu ekonomiju. U konačnici, novac služi i u funkciji zalihe vrijednosti. Nominalni iznos novca ostaje nepromijenjen koliko god se novac čuvao (Božina, 2008., str. 64).

3.3. Razvoj pojavnih oblika novca

Analiza postanka novca i njegova razvoja ima posebno, a nema samo povijesno značenje. Ta analiza bitna je jer omogućuje pravilno spoznavanje suštine novca i bolje razumijevanje njegovih funkcija i njegova utjecaja na gospodarski život. Što je osobito važno, povijesna analiza postanka i razvoja novca, odbacujući mnogobrojna krivudanja, od sasvim realnog - opipljivog novca, kao što je bio robni, odnosno naturalni novac, preko metalnog novca pune vrijednosti, pa do njegovih suvremenih, sasvim simboličnih i apstraktnih oblika, kao što je papirni novac, odnosno depozitni, omogućuje da se spozna njegova bit i otežava da forma zamagli stvarni sadržaj (Aglietta i Orlean, 2004., str. 61).

“Potrebe ljudi inicijalna su osnova na kojoj se temelji logičan i stvarni povijesni razvoj novca“ (Božina, 2012., str. 89). U nastavku slijedi tablični prikaz evolucije pojavnih oblika novca (Tablica 3).

Tablica 4. Evolucija pojavnih oblika novca

1. Naturalni robni novac 2. Pravi robni novac	PUNOVRIJEDNI NOVAC
3. Kovani novac a) punovrijedni novac	
b) nepunovrijedni novac	FIDUCIJARNI NOVAC
4. Papirni novac a) banknote b) novčanice	
5. Knjižni / Depozitni novac	

Izvor: BOŽINA, L. (2008.) *Novac i bankarstvo*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli., str. 66.

Tablicom je prikazana evolucija pojavnih oblika novca, koja se dijeli na punovrijedni i fiducijarni novac. Punovrijedni novac zapravo označava predmete koji su imali određenu uporabnu vrijednost i kovine koje su rađene od rijetkih prirodnih materijala. Fiducijarnim novcem smatramo nepunovrijedni kovani novac, papirni novac koje se dijeli na banknote i novčanice te knjižni odnosno depozitni novac.

Novac je nastajao spontano, ljudi su rabili neke vrijednosti koje bi našli u svom okruženju. Tako je primjerice kod naroda koji su se bavili stokom to bio prvobitni novac. Stoka je bila pokretno bogatstvo, tražena i primana jer je uz tu funkciju imala i uporabnu vrijednost. Nedostatak je bilo jer su se grla međusobno razlikovala pa je iz toga razloga došlo do problema. Kod radničkih naroda razmjenjivalo se oruđe, a u primorskim krajevima različite školjke (Perišin, Šokman i Lovrinović 2001., str. 22).

Robni novac je u evolucijskom tijeku imao naturalni oblik, a razlika između ta dva oblika je samo u svrsi. Robni novac dijeli razmjenu na prodaju i kupnju. Tijekom prodaje roba se razmjenjuje za novac, a tijekom kupnje novac se razmjenjuje za robu. Pojava

robnog novca je omogućila štednju u monetarnom obliku koja dovodi do velikih društvenih promjena u svakom smislu (Božina, 2008., str. 68).

Robni i simbolički novac su početci razvoja proizvodnje i razmjene. Naturalni novac (stoke, novci, žito, pšenica i sl.) te je kao takav imao neko svoje mjesno obilježje. S druge strane kod nekih su naroda upotrebljavani razni predmeti kao simbol novca ili dijelovi tijela nekih životinja. To je novac koji bi nama u velikoj mogućnosti bio čudan. To su npr. zubi nekih životinja, krzna, školjke, morski pužići. Oni kako su izgubili svoju upotrebnu vrijednost poslužili ljudima kao simbol vrijednosti i samim time oni mogu nabavljati drugu robu koja im je potrebija. Kasnije ulogu robnog novca postepeno preuzima kovani novac što je i logično zbog svog prednosti. Njegove najznačajnije prednosti su što je lako prenosiv, također u maloj težini ima veliku vrijednost, prepoznatljiv je i trajan. Kovani novac je vremenom sve više i više uzeo funkciju sve opće priznate funkcije robnog novca poput stoke, kože i ostalih primjera robnog novca (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001., str. 22).

Od prije nam je poznato da je zlato, a uz njega i srebro, bilo najprikladnije za svrhu novca. Kovine kao predmonetarni oblik zbog svojih osobina dovode do kvalitetnijih rješenja na monetarnom planu. Mogu se lako dijeliti, a da im ne pada vrijednost jer manji dijelovi vrijede razmjerno svojoj količini u odnosu na cjelinu. Zbog male eksploatacije imaju veliku postojanost vrijednosti. Lako se prenose i osobina trajnosti im daje mogućnost zadržavanja svog oblika, također vrlo su prikladne za očuvanje vrijednosti. Zadnja osobina kovina je nezamjenjivost jer ih nije moguće izvesti kemijskim putem (Matić, 2011., str. 14).

Fiducijarni novac je bolji kada je što bliži nematerijalnoj naravi i kada njegova proizvodnja teži nižim troškovima. Takav novac ima kupovnu i prodajnu cijenu kao i druge robe i usluge kojima se trgovalo. Nastao je zbog potrebe za stalnim povećanjem količine novca u optjecaju (Božina, 2008., str. 77).

Najveću zahvalu nastanka papirnog novca imaju zlatari. Kroz povijest su zlatari davali vrijednosne papire u vrijednost predanog zlata, te su samim time mogli kupovati s tim vrijednosnim papirom kao da je zlato. Time su zlatari postajali i bankari te su sami izdavali svoje banknote. Uvidjevši funkcionalnost papirnog novca tako je uz povjerenje

građana nastao papirni novac gdje njegova fizička vrijednost teži nuli dok nominalna ostaje koliko je navedeno na novčanici. Pojavom novčanice nije se prekinula veza sa pojavnim oblicima iz povijesti nego je novčanica više odgovarala zbog mogućnosti povećanja količine novca s obzirom na stalne potrebe (Matić, 2011., str. 50).

Kad se radi o povijesnom razvoju, depozitni novac je najrazvijeniji novčani oblik s obzirom na prethodnike. U prošlosti se javljaju neki začetci kroz potraživanja koja su glasila na robni novac i podmirivala se evidencijom te transakcije i kroz vrijeme počinje se razvijati novčani oblik u nematerijalnom obliku. Depozitni novac je zamišljen da osoba koja položi novac u banci zapravo čuva svoj novac, no također u isto vrijeme može raspolagati tim novcem. Razvoj banaka je usko povezan s knjižnim novcem jer banke obnašanjem svojih funkcija utječu na njegov razvoj. Prednosti depozitnog novca su brojne; mogućnost multiplikacije depozita, racionalnije raspolaganje novcem jer nam ne treba veća količina papirnog novca. Jedna od bitnijih prednosti koju ga čini različitim od dosadašnjih vrsta je ta što njegova nominalna vrijednost premašuje cijenu izrade. Za njegovo korištenje nužna je evidencija svih transakcija i time dobivamo kontrolu novčanih tijekova koja je vrlo pogodna za korisnike. S obzirom na okolnosti koji su se javljali s likvidnošću depozita došlo je do intervencije monetarne vlasti koja je odredila koliko novca u gotovini u odnosu na depozit mora imati pojedini depozitar (Matić, 2011., str. 58).

Depozitni novac je suvremeni oblik novčanog surogata, njime smatramo raspoloživa sredstva na bankovnim računima, dakle sredstva koja se plaćaju na zahtjev. Ta sredstva bez obzira jesu li nastala odobravanjem kredita ili pologom smatramo novcem jer predstavljaju kupovnu snagu kojom se njihovi vlasnici koriste u svrhu kupovine i plaćanja. Najveći dio prometa danas se odvija pomoću depozitnog novca (Lovrinović i Ivanov, 2009., str. 154).

Početak 21. stoljeća tehnologija u suvremenoj ekonomiji dostiže svoj vrhunac, što je vidljivo kroz pad cijena digitalnih komunikacijskih uređaja i stavljanje interneta u prvi plan. Razmjerno širenju tehnologije, širila se elektronička mreža na području financijskih transakcija. Nagli porast elektroničkog novca i komercijalizacija plaćanja putem interneta dovodi do različitih oblika elektroničkog plaćanja. Kriptovaluta je najnoviji oblik elektroničkog plaćanja. Njena osnovna karakteristika je mehanizam koji

služi za stvaranje i spremanje transakcija putem privatnih i javnih ključeva. Navedena platforma omogućuje transakciju između korisnika bez prisutnosti banaka i ostalih financijskih institucija. Neki od kriptovaluta su: Bitcoin, Ethereum i Yam (Cunjak-Mataković, 2018., str. 5).

3.4. Pojava i razvoj banaka

Počeci bankarstva vezani su uz pojavu novca. Začeci se nalaze u Srednjoj Aziji. Sumeranski su svećenici u 35. stoljeću pr. Kr. počeli obavljati poslove koji su danas bankarski. Svećenici su tada bili najobrazovaniji i pismeni te su se mogli baviti poslovima oko novca. Pretpostavlja se da su hramovi i obavljali funkciju prvih banki, djelovali su tri tisućljeća prije Krista. Prvi depoziti u takvim bankama (koje su postojale prije nastanka samog novca) su bili stoka i ostala dobra poput kože, poljoprivredni proizvodi, žito te plemeniti metali (Gregurek i Vidaković, 2011., str. 26). U hramovima i palačama pohranjivao se depozit jer su to bila najsigurnija mjesta za takve aktivnosti.

Djelatnost banke povijesno se zasniva kada nastaju viškovi dobara, koji nastaju daljnjim razvojem robno novčanih odnosa. Viškovi se u samom početku javljaju i kod drugih koji će postati predmet zanimanja bankarskih preteča. Načinom rada i promjenom načina depozitarnih poslovanja samim depozitom s kombinacijom iskustva i povjerenja, bankari su svjesno krenuli s plasiranjem sredstava drugima (Matić, 2011., str. 189).

Banke su se pojavile u monetarnoj ekonomiji s obzirom da je djelatnost banaka vezana uz novac. Kasnije, s vremenom, bankarstvo sve više i više počinje djelovati kao sustav koji ima nove funkcije. Primjerice u Dubrovačkoj Republici kroz povijest kovnice su obnašale sve tadašnje emisijske funkcije banke. U vremenu svog djelovanja obavljala je niz bankarskih poslova, koji danas nisu u domeni emisijskih banaka kao što su financiranje ustanova Republike Hrvatske i privatnika te je primala depozite. U to vrijeme je koristila suvremena dostignuća svog poslovanja kao što je poslovanje s

vrijednosnim papirima, bezgotovinska često i međunarodna plaćanja (Matić, 2012., str. 17).

Današnje se banke razlikuju u djelovanju u odnosu na početke. Nezamisliva je obrada elemenata monetarne ekonomije, a da se ne spomene bankarski sustav (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001., str. 261). Banke su danas glavni subjekt emisije novca. Funkcija banaka nekad svodila se na okvir sajmišnih mjenjača. Nakon toga, banke su bile trgovci, a može se reći i veletrgovci koji su opsluživali robni promet. S obzirom na veliki broj valutnih zona, promet je i onda bio izložen opasnostima i rizicima. Funkciju servisiranja novčanog prometa obavljali su isključivo tzv. *merchanti*, odnosno veletrgovci. Oni su izdavali uputnice na same sebe koje su vjerovnici i ostali sudionici primali zbog velikog povjerenja u trasate. S vremenom, razvijalo se i burzovno poslovanje. Banka je kreditna institucija koja obavlja više bankarskih poslova na jednom mjestu. Ona je i financijska institucija, institucija za čiji je rad potrebno odobrenje središnje banke, institucija kojoj je djelatnost primanje depozita, kreditiranje i usluge ostalih bankarskih poslova (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001., str. 263).

Tablica 5: Poslovanje banke prikazano bilančno.

AKTIVA (potraživanje)	PASIVA (izvori)
gotovinski novac,	depoziti,
kreditni,	ne depozitni izvori,
ne kreditni plasmani,	trajni kapital,
vlasničko ulaganje,	ostalo.
ostala aktiva.	

Izvor: Matić, B. (2011.) *Monetarna ekonomija*. Osijek: Sveučilište Strossmayera u Osijeku., str. 190.

Načelno gledano banke su same po sebi trgovačka društva koja imaju za cilj ostvarivanje vlastite dobiti. Banke su institucije koje imaju svoje zadaće i funkcije

prema tome su obvezne poslovati po nekim zakonima i propisima koje je donijela središnja banka. Banke se također razlikuju po svojoj funkcionalnošću, možemo razlikovati središnje banke, univerzalne, specijalizirane te neprofitne kreditne banke. Središnja banka se ističe od ostalih banaka jer se ona specijalizirala za izdavanje novčanica (Matić, 2011., str. 191).

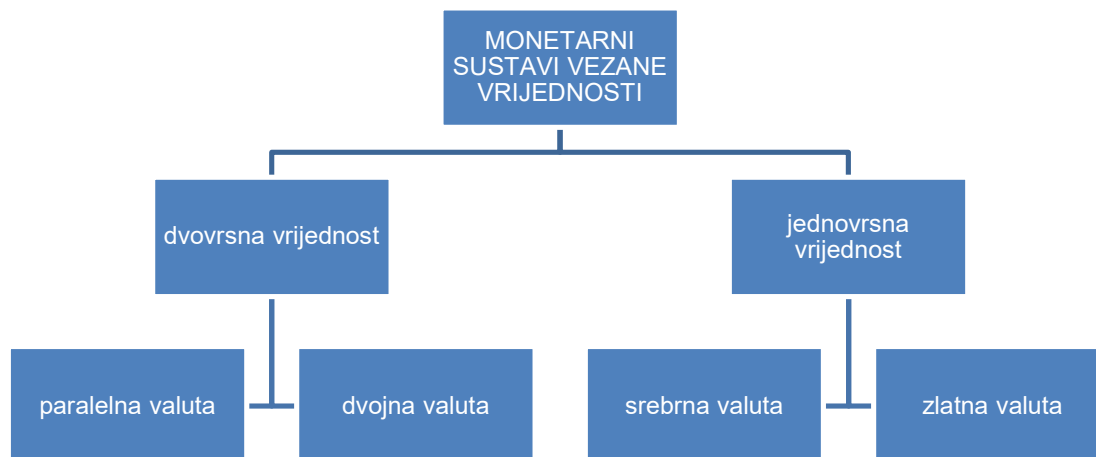
4. RAZVOJ NOVČANIH SUSTAVA

U ovom poglavlju bit će riječi o temeljnoj podjeli monetarnih sustava vezane vrijednosti. U već spomenutom sustavu kroz vrijeme, s obzirom na dostupnost i pojednostavljivanje trgovanja, različite su robe korištene u svrhu novca. Od srebra i zlata, koji su bili temeljna vrijednost za mijenjanje i pretvaranje raznih roba u kovine, do sustava vezane valute kod kojeg bi ponekad dolazilo do neravnoteže i sustava promjenjive vrijednosti novca gdje je država određivala vrijednost valute.

4.1. Sustavi vezane vrijednosti novca

U sustavima vezane valute različite su robe služile kao novac. Monetarne jedinice oblikovane su iz različitih kovina. Najčešće korištene kovine u proizvodnji novca su zlato i srebro. One su svoju posredničku monetarnu vrijednost u prometu roba i usluga oblikovali temeljem vlastite tržišne vrijednosti. Oni su najprije bili temeljna vrijednost za mijenjanje raznih roba u kovine. Potom su bili temeljna vrijednost pretvaranja vlastite vrijednosti u druge robe. Plemenite kovine ljudi su birali za novac. Razlog je taj jer im je tržišna vrijednost bila stabilnija od drugih roba zato što su bili manje promjenjivi troškovi proizvodnje po jedinici težine. Ima dosta izvora kako se vrijednost novca mijenjala pri promjenama količina ukupno raspoloživog zlata i srebra u optjecaju. U konačnici, kod vezane vrijednosti novca, što je inače karakteristika robnog novca, u vezi monetarne kovine njena je monetarna i nemonetarna svrha (Božina, 2012., str. 127-128). Temeljna podjela monetarnih sustava glede vezane vrijednosti prikazana je na slikovnom prikazu u nastavku (Slika 1).

Slika 1. Temeljna podjela monetarnih sustava vezane vrijednosti

Izvor: BOŽINA, L. (2012.) *Monetarna ekonomija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, str. 139.

Ako je zakonom određeno da se novac kuje istodobno u dvije kovine, govori se o dvovrсноj vrijednosti. Nasuprot tome, jednovrsna vrijednost javlja se u monetarnoj praksi država kroz uporabu srebrne ili zlatne valute (Božina, 2012., str. 140).

Razvoj novčanog sustava možemo promatrati kroz sustav vezane valute i sustav slobodne valute. Kod sustava vezane valute proizvodnjom kovina nekad bi dolazilo do neravnoteže između ponude materijala za kovine i ponude robe/usluga, tako je količina novca ovisila o količini materijala za proizvodnju valute. Sustavi vezane valute bazirana je na predmonetarnim oblicima, te su često imali realnu vrijednost. Kako su se u samim počecima novac kovan od najposebnijih i najrjeđih materijala, te radi njihovih troškova izrade, dostupnosti dovodi do razvijanja i osnivanja novčanog gospodarstva. Različite situacije u pojedinim državama kreću s monetarnim rješenjima o odabiru novčanog sustava. U načelu razlikujemo bimealistički i monometalistički sustav (Matić, 2011., str. 83).

4.2. Sustavi promjenjive vrijednosti novca

Kada je uveden kovani novac, počele su nestajati već tad vidljive slabosti robnog novca. Proučavanjem postanka i razvoja novca dolazi se do zaključka kako je pojava forma izazvana potrebama prometa roba i usluga. Uz to, značajni su i drugi zadaci u gospodarstvu. U samom početku papirni novac je imao pokriće u plemenitim metalima, međutim vremenom su se počele izdavati banknote i tako je podloga plemenitih metala postala tanka. Banknote su surogati novca koje vrše monetarnu funkciju, pa se emisijom banknota povećava količina novca u optjecaju (Božina, 2012., str. 156).

Kod sustava promjenjive vrijednosti novca monetarna vlast odnosno država određuje vrijednost valute. Nestankom veza između količine novčanica i njihovih pokrića u kovinama dolazi do sustava slobodne valute. U okolnostima kada nije postojala apsolutna sloboda i mogućnost da se papirni novac konvertira u kovinski, rezidenti su za podmirenje obaveza morali koristiti papirni novac, time on postaje novac s prisilnim tečajem, ali uz kovinsko pokriće. U sustavu promjenjive vrijednosti novca po teoretskom gledištu novac je moguće proizvoditi bez ograničenja. Danas zbog takvih posljedica nekontrolirane i nepoželjne emisije postoje kontrole (Matić, 2011., str. 82).

Prestankom neposredne povezanosti količine novca u optjecaju sa zlatom, što znači da količina novca u optjecaju nije više ovisila o količini monetarnog zlata, nestao je svjetski monetarni sustav temeljen na zajedničkom objektivnom, na zlatnom standardu, ali i zlatni automatizam u uravnoteženju bilance plaćanja. Država je preuzela reguliranje unutarnjih monetarnih kretanja, a u međunarodnim plaćanjima uvodila je praksu mnogostrukih deviznih tečajeva. Slijedilo je razdoblje ekonomske politike inspirirane isključivo nacionalnim interesima i nacionalnom pravnom i ekonomskom regulativom glede monetarnog uređenja. Bitno je istaknuti da time nije iz bilance emisijskih institucija nestalo zlato, već je samo na drugi način predstavljeno (Božina, 2012., str. 156).

5. POJAVA I RAZVOJ NOVCA NA TERITORIJU REPUBLIKE HRVATSKE

U ovom poglavlju ćemo proći kroz povijest teritorija na kojem se danas nalazi Republika Hrvatska gdje možemo vidjeti kako je tu prošlo mnogo naroda i vlasti. Od Rimskog carstva i Franačke države do Socijalističke federativne republike Jugoslavije i na poslijetku Republike Hrvatske kakvu je danas poznajemo. Migracije tih naroda i promjene vlasti ostavile su traga i utjecaja na razvitak sadašnjeg monetarnog sustava.

5.1. Predmonetarno razdoblje na teritoriju Republike Hrvatske

Na teritoriju Republike Hrvatske kroz povijest najprije se upotrebljavalo nakit kao novčani artefakt. Taj novac se nazivao i nakitni novac, poslije se upotrebljavali i alati odnosno oružje (sjekire, vrhovi koplja, noževi i drugo izrađeno od kamena ili nekih drugih prirodnih materijala). Kasnije se javlja i Pensatorski novac, točnije novac koji spada pod alatni novac koji je izrađen od bakra u to doba između 3500 godina prije Krista do 2300 godine prije Krista. U početku se lijevao u jednodijelnom kalupu dok je kasnije iz dva dijela. Tako kreće uz Vučedolske kulture predmonetarni oblici koji su se kovali u prvim ljevaonicama na teritoriju Republike Hrvatske. Ponajviše na teritoriju sjeverne Hrvatske kasnije se uglavnom upotrebljavao simbolički novac. Prvenstveno zbog njegove praktičnosti najčešće se upotrebljavalo krzno kune i to s vremenom na komadiće mijenjano s njegovim rezidentima kao simboličkim novcem (Matić, 2012, str. 6).

5.2. Kratki pregled razvoja novca na teritoriju Republike Hrvatske

U samom početku želim istaknuti da je Hrvatska monetarna povijest obuhvaćala raznolika sljedeća razdoblja: (Matić, 2012., str.9)

- stvaranje hrvatske države (točnije od 7. st. do 9.st.) te Hrvatske kneževine i Hrvatsko Kraljevstvo (kraj 9. st. do 1102. godine),
- Bijela i Velika Hrvatska (10. st.),

- Hrvatsko kraljevstvo u zajednici s Ugarskim kraljevstvom (1102. – 1918.),
- Dubrovačka Republika (1294. – 1803.),
- Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija (1848. – 1849.),
- Hrvatska u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca (1918. – 1929.),
- Nezavisna Država Hrvatska (1941. – 1945.), Demokratska Federalna Hrvatska (1943. – 1945.),
- Hrvatska u Demokratskoj Jugoslaviji (1945. – 1963.),
- Republika Hrvatska (1990./1991. -)
- prenošenje (ustupanja) prva kovanja, odnosno izdavanje novca.

Na području Republike Hrvatske su se kroz dugu povijest miješale razne civilizacije i postojale su vrlo snažne trgovačke veze s drugim zemljama u svijetu. Javljaju se razne forme, oblici, nazivi i raznolikosti vrsta novca, u počecima hrvati su koristili tuđi ali uskoro stvaraju i proizvode svoj vlastiti novac. Hrvatska je stoljećima emitirala vlastiti novac koji je cirkulirao na širem teritoriju izvan države. Naša država je kroz povijest gubila samostalnost, nije imala kontinuiranu državnost i ulazila je u saveze s drugim zemljama, ali je unatoč tome uspjela zadržati svoju monetarnu suverenost. Kada se Hrvatska osamostalila hrvatski kovinski novac nastavlja se izdavati unutar države koja danas izrađuje novac i za druge zemlje. Hrvatska je u razdoblju svog postojanja koristila tuđi novac, i to: bizantski novac (zlatni solid), srebreni novac (denar), bakreni novac (folis) i franački novac (Matić, 2012, str., 10)

Dubrovačka Republika se u vođenju monetarne politike susretala s problemima zbog svoje specifičnosti koja se odnosi na veličinu države, glavne gospodarske grane i česte promjene u svom okruženju. Kovnica novca je bila u vlasništvu države i obnašala je sve funkcije banke. Radila je neke bankarske poslove koje danas nisu u domeni banaka kao što su poslovanje s vrijednosnim papirima te bezgotovinska plaćanja. Kovnica Dubrovačke Republike je osim izrađivanja autonomnog novca kovala odnosno krivotvorila strane kovine u svojim kovnicama da bi postigla određene gospodarske ciljeve. Krivotvorenje se temeljilo na poljskom srebrenom taliru, te nizozemskom i austrijskom taliru i mađarskom zlatnom dukatu. Dubrovačka republika je zbog ekonomskih probitaka izdavala nove novčane jedinice i zbog toga uglavnom imala uspješnu monetarnu politiku (Matić, 2012., str. 15)

Važno je dodati kako je takav novac bio težak. Nije bilo lako za nošenje. Tako su nastala mjesta za čuvanje kovanog novca. To su bili počeci današnjih banaka. Nakon što bi predali novac na čuvanje, ljudi su dobili potvrdu koja se zvala banknota. Na potvrdi je pisalo koliko su kovanica dali na čuvanje. S tom su istom potvrdom kasnije mogli podići kovanice. S vremenom, počelo se plaćati takvim potvrdama. To su na neki način bili prvi oblici papirnog novca.

„Na otoku Pagu pojavio 1778. godine prvi hrvatski papirni novac – paški asignat. Naime, do tad je grad Pag svojim službenicima, činovnicima i liječnicima plaćao u soli. Po uvođenju asignata, količina soli bi se preračunavala u odgovarajuću protuvrijednost u lirama, na koju je izdana potvrda s upisanom svotom. Svaki asignat je imao upisanu svotu i datum izdavanja“ (Kolar-Dimitrijević, 2013., str. 31).

Nekoliko je važnih događaja u povijesti novca Republike Hrvatske. “Prvi novčani akt donijela je Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 6. listopada 1991. godine kada je donijela Uredbu o mjerama zaštite Republike Hrvatske od moguće zlouporabe dinara“ (Brekalo i Lasić, 2013., str. 83). Važan događaj kojeg treba spomenuti je osnivanje Narodne banke Hrvatske. 12. svibnja 1994. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je Odluku u prestanku važenja Odluke u uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja u Republici Hrvatskoj.

Dana 30. svibnja 1994., kada se obilježavao Dan Državnosti Republike Hrvatske puštene su u optjecaj kune i lipe. Naziv za kunu kao novčanu jedinicu dolazi od imena za kunu zaticu koja predstavlja hrvatske šume i njeno krzno je u prošlosti ljudima je služilo za robnu razmjenu. Na prednjoj strani novčanica uvijek se nalazi neki od hrvatskih velikana a na stražnjoj znamenitosti u Republici Hrvatskoj. Apoeni u kojima se izdaju novčanice su od 10, 20, 50, 100, 200, 500 i 1000 kuna (Matić, 2011., str. 93).

1. Svoje članstvo u jedinstvenom partnerstvu zemalja europskog kontinenta pod nazivom Europska unija, kao dvadeset osma članica Republika Hrvatska službeno je započela 1. srpnja 2013. godine. Od tog datuma pa do danas, središnja banka, Hrvatska narodna banka u suradnji s drugim tijelima monetarne politike između ostalih ima jedan važan cilj - ulazaka Republike Hrvatske u Euro područje i preuzimanje Eura kao službene valute. Euro je

uveden 1. siječnja 1999. godine kao službena valuta Europske unije, a 12. siječnja 2002. je pušten u opticaj u 12 zemalja članica, taj proces se smatra najvećom zamjenom gotovine u povijesti. Kao jedan od najvažnijih simbola europske integracije Euro se danas koristi u 19 zemalja članica, a njegov cilj je potaknuti povezanost između država članica i ojačati iskorištavanje svih prednosti jedinstvenog tržišta. Hrvatska, prvenstveno kao jedna turistička zemlja je visoko eurizirana te kao takva ne bi trebala imati problema s procesom uvođenja Eura i ispunjavanjem uvjeta Ugovora iz Maastrichta. Iako je to složen, dugotrajan i skup proces čija realizacija je odgođena radi korona krize koja je uzrokovana epidemijom, kao datum kad bi Euro trebao postupno zamijeniti Hrvatsku kunu i postati službena valuta u Republici Hrvatskoj je 1.1.2023. godine (Hrvatska narodna banka, 2019.).

Kad se raspravlja o uvođenju eura u Republiku Hrvatsku negativne strane koje se navode su: (Bukovšak, Čudina i Pavić, 2018., str. 108)

- Odricanje od nacionalnog suvereniteta
- Nemogućnost vođenja autonomne monetarne politike
- Slabljenje tečaja domaće valute
- Poticanje inflacije zbog zaokruživanja cijena
- Značajan i nepovratan skok cijena
- Nemogućnost prilagođavanja tečaja kao izlaza u slučaju nužde.

Dok bi pozitivne strane bile sljedeće: (Bukovšak, Čudina i Pavić, 2018., str. 95)

- Poticajno djelovanje na gospodarstvo
- Smanjenje nezaposlenosti
- Pобољшanje životnog standarda
- Veća povezanost između zemalja članica
- Jedinstveno tržište.

6. ZAKLJUČAK

Ljudi su od samih početaka imali potrebe za trampom i razmjenjivanjem dobra koje proizvode i koriste. Tražili su načine na koje bi si olakšali trampu, trgovali uslugama i raznim proizvodima, kovali kovine pomoću kojih su mogli kupiti sve što im je bilo potrebno. Prodavali bi svoje proizvode za tadašnji novac i razne surrogate i time si omogućavali stvari koje su im bile potrebne. S vremenom, novac se razvijao i od teških i rijetkih kovina koje nisu bile dostatne došlo je do današnjih novčanica i kovanica.

Novac je sredstvo koje je karakteristično za društvo. Bez njega, društvo ne bi moglo napredovati. Upravo je novac prisilio ljude da se razvijaju. To je omogućilo i podjelu rada u društvu, a samim time i razvoj trgovine. Pojava novca dovela je do pojave banaka, s vremenom su se počele razvijati, a prve banke vežu se uz Srednju Aziju. Sumeranski svećenici, koji su bili najobrazovaniji i pismeni, u 35. stoljeću pr. Kr. počeli su obavljati bankarske poslove kakve mi danas poznajemo. Depozit se pohranjivao u hramovima i palačama jer su takva mjesta bila najsigurnija za bankarske aktivnosti.

Cilj u skoroj budućnosti u Hrvatskoj je ulazak Republike Hrvatske u Euro područje i preuzimanje Eura kao službene valute, trenutno definiran datum je 1. siječnja 2023. godine. Do tada potrebno je ispuniti niz uvjeta od kojih smo većinu već zadovoljili. Stanovnici Republike Hrvatske podijeljenog su mišljenja kad se radi o uvođenju Eura, navode se razne prednosti i nedostaci, jedan od glavnih nedostataka je odricanje od nacionalnog suvereniteta, s druge strane, sigurno je da će nas Euro kao valuta povezati s državama članicama i omogućiti iskorištavanje svih prednosti jedinstvenog tržišta.

Novac će se sigurno razvijati u budućnosti, a na institucijama je da održavaju stabilnost cijena i vode računa o svim zakonitostima glede novca. Prema nekim predviđanjima papirnate novčanice će zamijeniti digitalne, kao što je danas primjerice devizni novac. Taj novac će također biti pohranjen na softverima, tu govorimo o kriptovalutnom novcu, koji je već sad na tržištu, jedan od najpopularnijih je bitcoin koji nas je prvi upoznao s ovim oblikom novca. Novac nam je svima potreban, bio on najbolji ili najgori oblik, kako neki tvrde, lijepo je kad se zbog njega ne moramo brinuti.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. AGLIETTA, M. i ORLEAN, A. (ur.) (2004.) *Novac i suverenitet*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
2. BOŽINA, L. (2012.) *Monetarna ekonomija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
3. GREGUREK, M. i VIDAKOVIĆ, N. (2011.) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb: RRI plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge.
4. MATIĆ B. (2012.) *Hrvatski monetarni suverenitet – Hrvatske kovnice i tiskare novca*. Osijek – Zagreb: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
5. MATIĆ B. (2011.) *Monetarna ekonomija*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
6. MILLER, R. i VANHOOSE, D. D. (1997.) *Moderni novac i bankarstvo*. Zagreb: Mate.
7. PERIŠIN, I., ŠOKMAN, A. i LOVRINOVIĆ, I. (2001.) *Monetarna politika*. Pula: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“.

Članci:

1. BREKALO, M. i LASIĆ, M. (2013.) Hrvatski novac – integralni dio suvereniteta Republike Hrvatske, Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru. [Online] 10. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/227608>. [Pristupljeno: 31. kolovoza 2020.]
2. BUKOVŠAK, M., ĆUDINA, A. i PAVIĆ, N. (2018.) Utjecaj uvođenja eura u Hrvatskoj na međunarodnu razmjenu i inozemna izravna ulaganja. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/305817> [Pristupljeno: 13. Rujna 2021.]
3. CUNJAK MATAKOVIĆ, I. (2018.) Kriptovalute – softicirani kodovi manipulacije. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=315456. [Pristupljeno: 13. Listopada 2020.]
4. LOVRINOVIĆ, I. i IVANOV, M. (2003.) Novac i gospodarska aktivnost. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. [Online] 1 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/26166>. [Pristupljeno: 20. kolovoza 2020.]

Internet izvori:

1. HRVATSKA NARODNA BANKA (2019.) Uvođenje eura u Republiku Hrvatsku, dostupno na: <https://euro.hnb.hr/-/potpisan-memorandum-o-razumijevanju-o-pocetku-proizvodnje-eurokovanica-i-o-pripremnim-aktivnostima-prije-pocetka-proizvodnje>. [Pristupljeno: 10. Rujna 2021.]
2. KOLAR DIMITRIJEVIĆ, M. (2013.) Povijest novca u Hrvatskoj, *Hrvatska narodna banka*, dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121504/h-monografija-povijest-novca.pdf/20cf684e-375e-430f-89c3-ad4e5824ae43?version=1.0&t=1436941395866>. [Pristupljeno: 23. Kolovoza 2020.]

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1. Temeljna podjela monetarnih sustava temeljem vezane vrijednosti 19

Popis tablica

Tablica 1. Različite vrste novca kroz povijest.....6

Tablica 2. Broj roba u razmjeni i potreban broj razmjena roba 10

Tablica 3. Broj roba u razmjeni i potreban broj cijena roba..... 11

Tablica 4. Evolucija pojava oblika novca..... 12

Tablica 5. Poslovanje banke prikazano bilančno.....16

JURICA STORIĆ

POJAVA NOVCA

SAŽETAK

Tijekom više stoljeća razvoja ekonomske misli, novac je predstavljao oličenje samog predmeta kojim se ekonomija bavi, kao znanost i kao praktična aktivnosti. Novac je bio jedini općepriznati oblik novca. Može se reći kako je novac sustav plaćanja definiran minimalnim skupom pravila. Pojavni oblici novca kroz povijest su se stalno mijenjali. Te promjene nisu bile jednake u svim civilizacijama. Neke civilizacije nisu se susretale s mnogobrojnim promjenama, a kod nekih civilizacija novac niti nije postajao. Predmet istraživanja ovog rada odnosi se na analizu pojave novca. Cilj je ovog rada predstaviti osnovne značajke i funkcije novca te analizirati njegovu pojavu. Svrha je ovog rada ustanoviti razvoj pojave novca i predstaviti pojavu i razvoj novca na teritoriju Republike Hrvatske.

Ključne riječi: *novac, funkcije novca, pojava novca, bankarstvo*

JURICA STORIĆ
POJAVA NOVCA

SUMMARY

Over the centuries of development of economic thought, money has embodied the very subject of economics, both as a science and as a practical activity. Money was the only generally accepted form of money. It can be said that a money payment system is defined by a minimum set of rules. Emerging forms of money have been constantly changing throughout history. These changes were not the same in all civilizations. Some civilizations have not encountered many changes, and in some civilizations money has not even become. The subject of research in this paper is the analysis of the phenomenon of money. The aim of this paper is to present the basic features and functions of money and to analyze its appearance.

Keywords: *money, money functions, money appearance, banking*